

Fauna savců Evropy

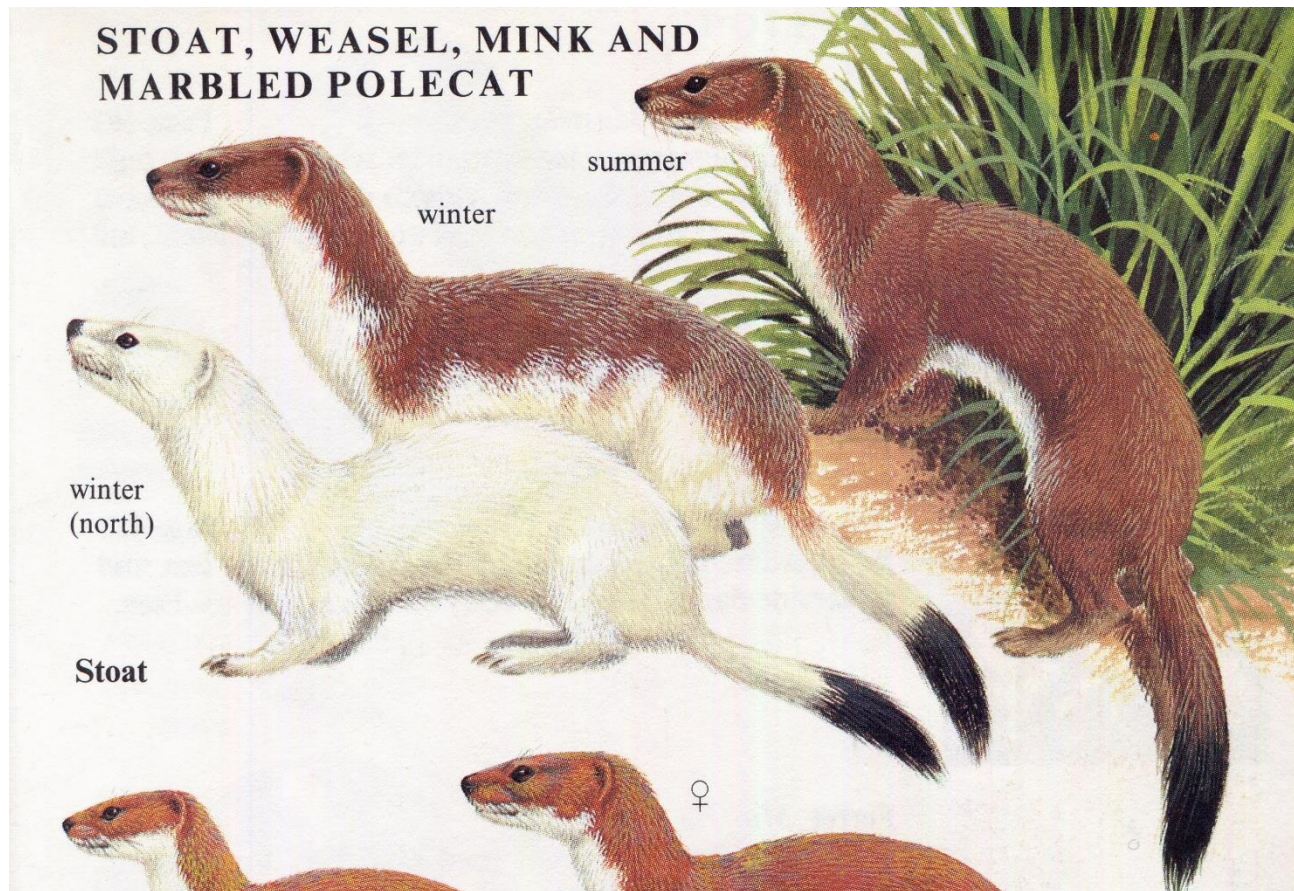
Přednáška 10

Mustelidae (lasicovití) – nejpočetnější čeleď šelem, celosvětově sem patří cca 60 druhů, v Evropě jich žije 15.

- *Mustela nivalis* (lasice kolčava) – obývá celou Evropu (chybí jen na Islandu a v Irsku). Na severu Evropy jsou podstatně menší (M cca 60 g, F cca 40 g) než na jihu (M kolem 200 g, F cca 120 g) - tedy opačně než říká Bergmanovo pravidlo. Na severu (tundra a sever tajgy) je v zimě bílá. Samci jsou všude podstatně větší než samice. V ČR hojná na celém území.

Mustela erminea (hranostaj) – je větší než lasice kolčava (samci váží až 450 g), špička ocasu je vždy černá. Na severu (tundra, tajga) v zimě přelíná do bílé barvy, u nás občas částečně, do čistě bílé jen výjimečně. Chybí na jihu Evropy a na Islandu, v ČR rozšířen celoplošně, od nížin až do hor.

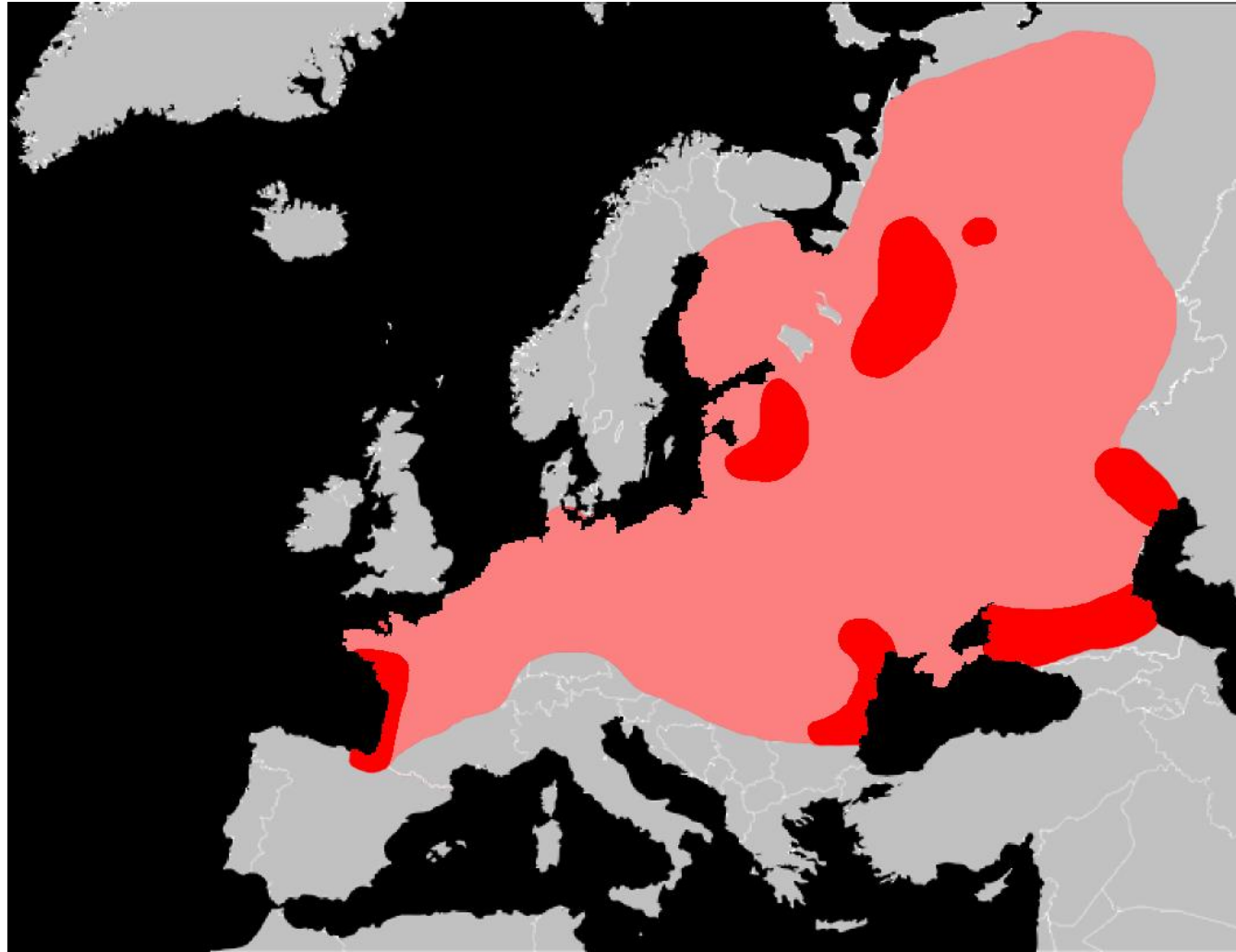
Mustela sibirica (kolonok) – je větší než hranostaj (samci váží až 1 kg), na rozdíl od kolčavy a hranostaje břicho není bílé, ale hnědé. Obývá Sibiř a JV Asii, do Evropy zasahuje jen na středním Urale.

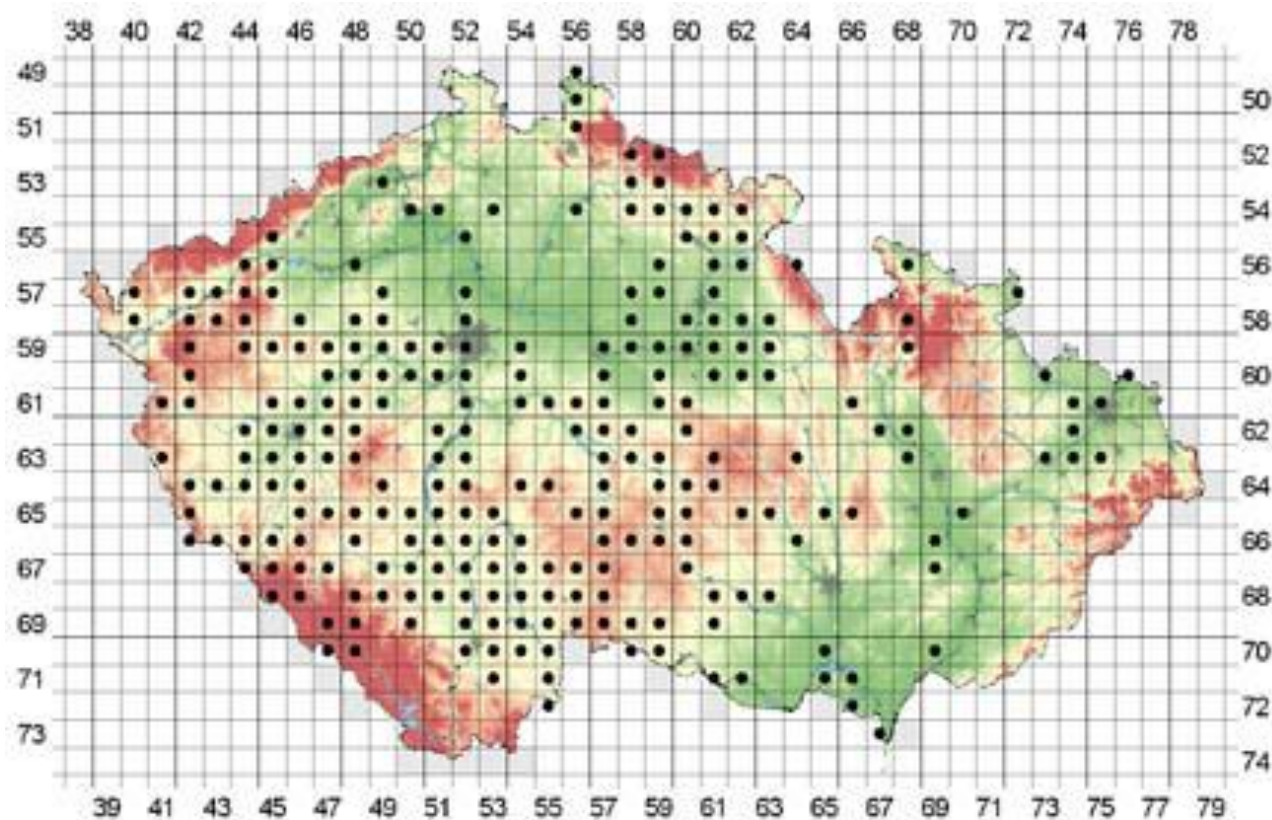
Mustela lutreola (norek evropský) – je tmavohnědě zbarven, má malé bílé skvrny na bradě a kolem úst. Váží cca 500 – 1200 g (MM jsou větší než FF)

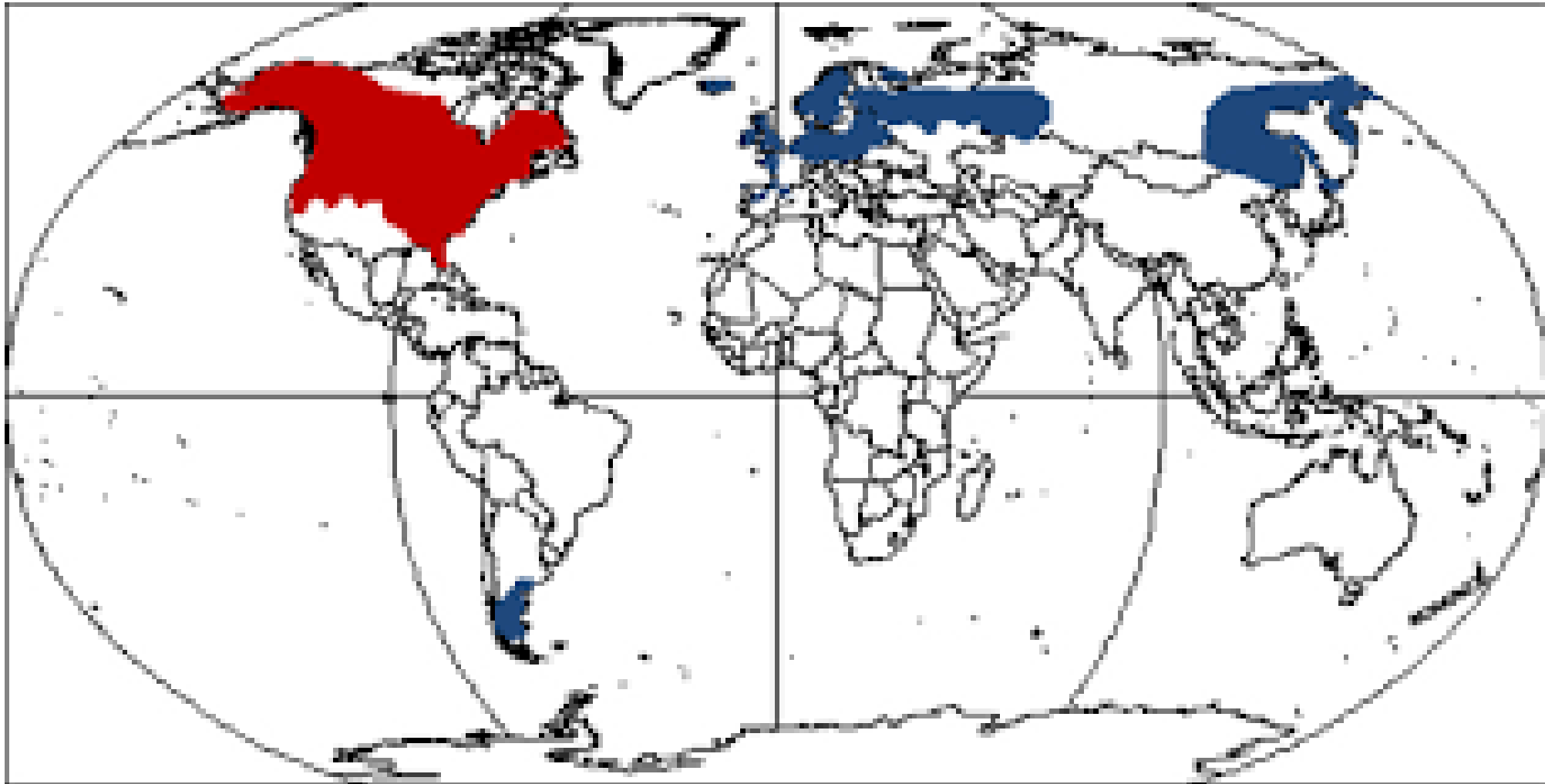
Norek evropský je Evropským endemitem. Původní rozšíření sahalo od Atlantiku až k Uralu a na Kavkaz. Již během 19. stol. na velké části svého areálu rozšíření vymizel (hlavně lov pro kožešinu), od poloviny 20. stol. je vytlačován introdukovaným norkem americkým (*Neogale* (dříve *Neovison*) *vison*). Růžově je zde zobrazen (předpokládaný) historický areál rozšíření, červeně situace kolem r. 2000. V současné době jsou poměrně životaschopné populace v okolí Biskajského zálivu a v deltě Dunaje. V ČR byl poslední doložený nález z r. 1896 (u Jindřichova Hradce), kolem r. 1930 žil ještě na Podkarpatské Rusi (= součást tehdejší ČSR).

Neogale vison (dříve *Neovison vison*) (norek americký) – severoamerický druh dovezený do Evropy počátkem 20. stol. jako kožešinové zvíře. Během 2. pol. 20. stol. na mnoha místech západní Evropy unikl z farem nebo byl úmyslně vysazen. Je o něco větší než norek evropský, bývá tmavší, ale i v přírodě se vyskytují různé barevné varianty uniklé z kožešinových farem. V ČR vypuštěno v 90-tých letech 20. stol. ze zrušených kožešinových farem velké množství jedinců. V Evropě je nyní klasifikován jako invazní druh.

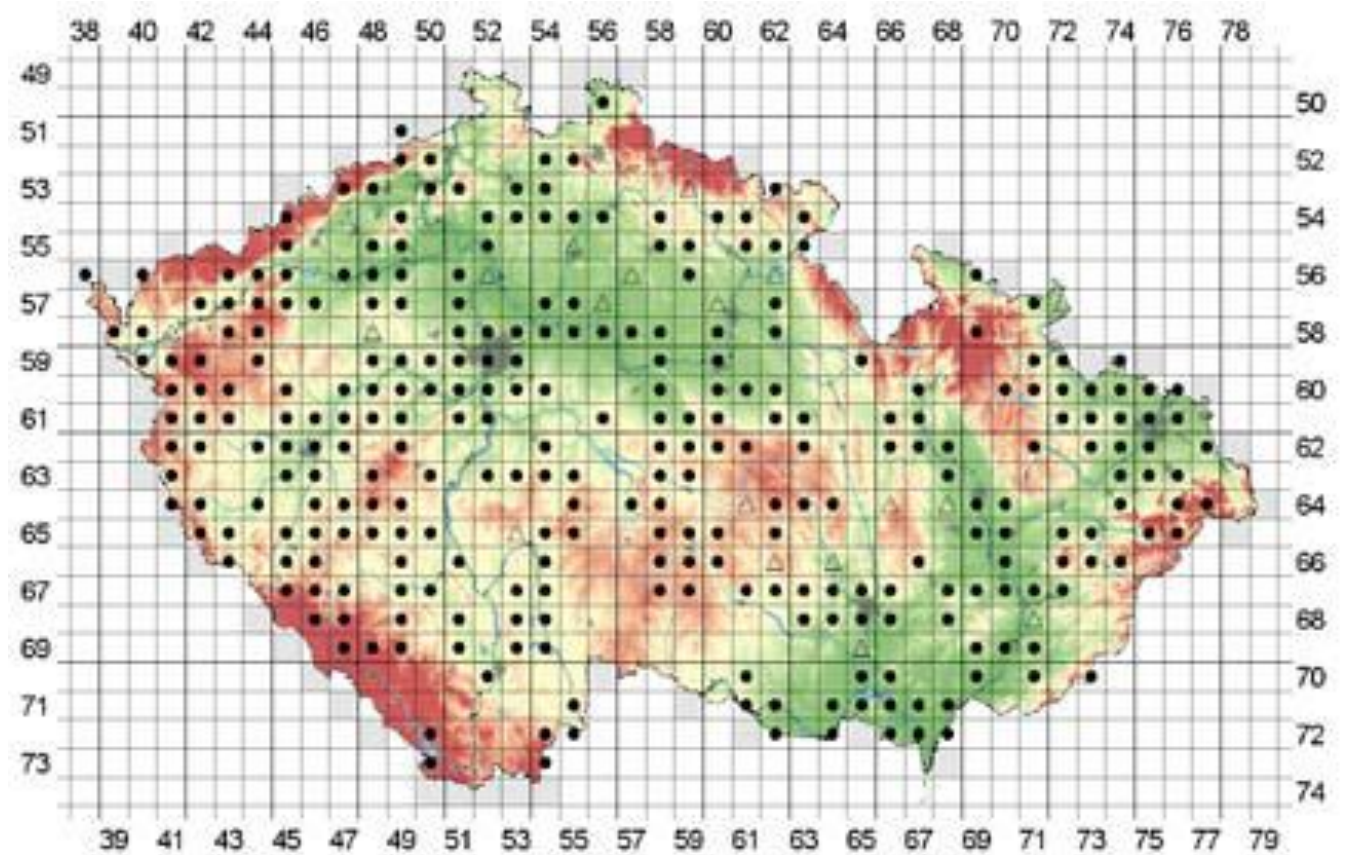
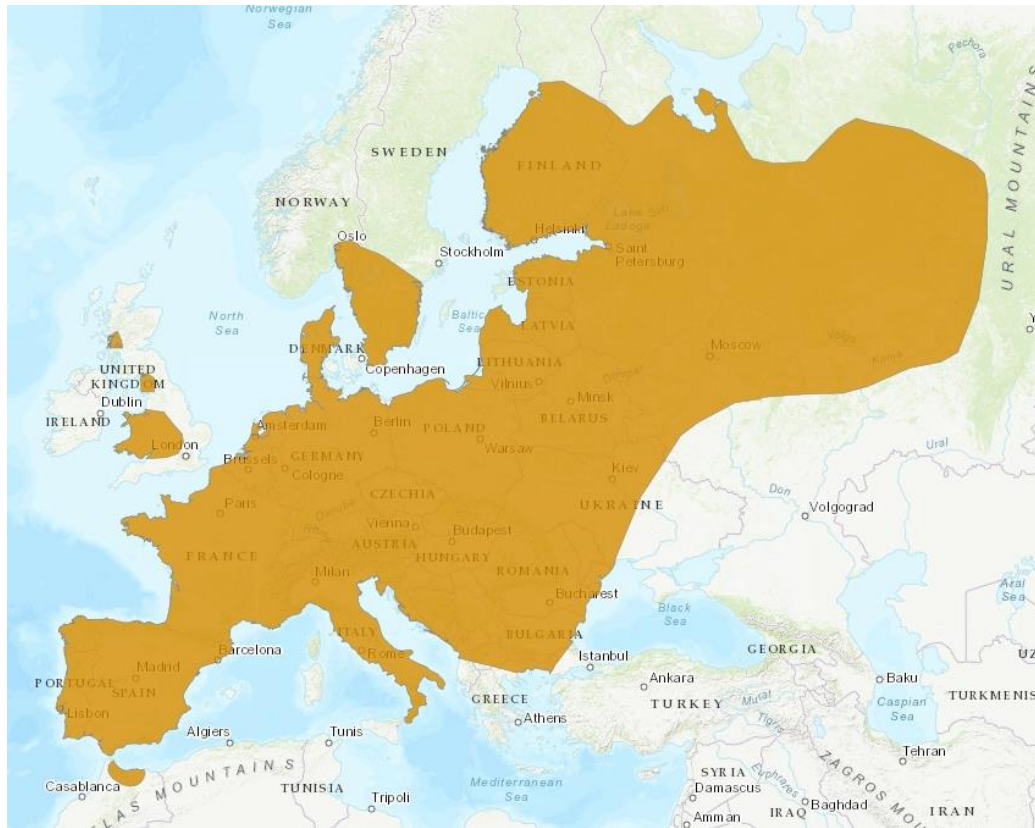
Současné rozšíření norka amerického (*Neogale vison*). Původní areál rozšíření zobrazen červeně, introdukované populace zobrazeny modře. V Evropě je rozšířen především na severu a ve střední Evropě; na Balkáně a ve stepních oblastech Ukrajiny a Ruska zatím chybí.

Mustela putorius (tchoř tmavý) – mix tmavohnědých a žlutavých chlupů, není ani světlá skvrna na hrdle (tu mají kuny) ani bílé břicho (to mají lasice kolčava a hranostaj). Ocas je celý tmavohnědý. Jeho domestikací byla již ve starověku (cca 2500 let B.P.) v JZ Evropě vypěstována fretka s kterou se bez problémů kříží.

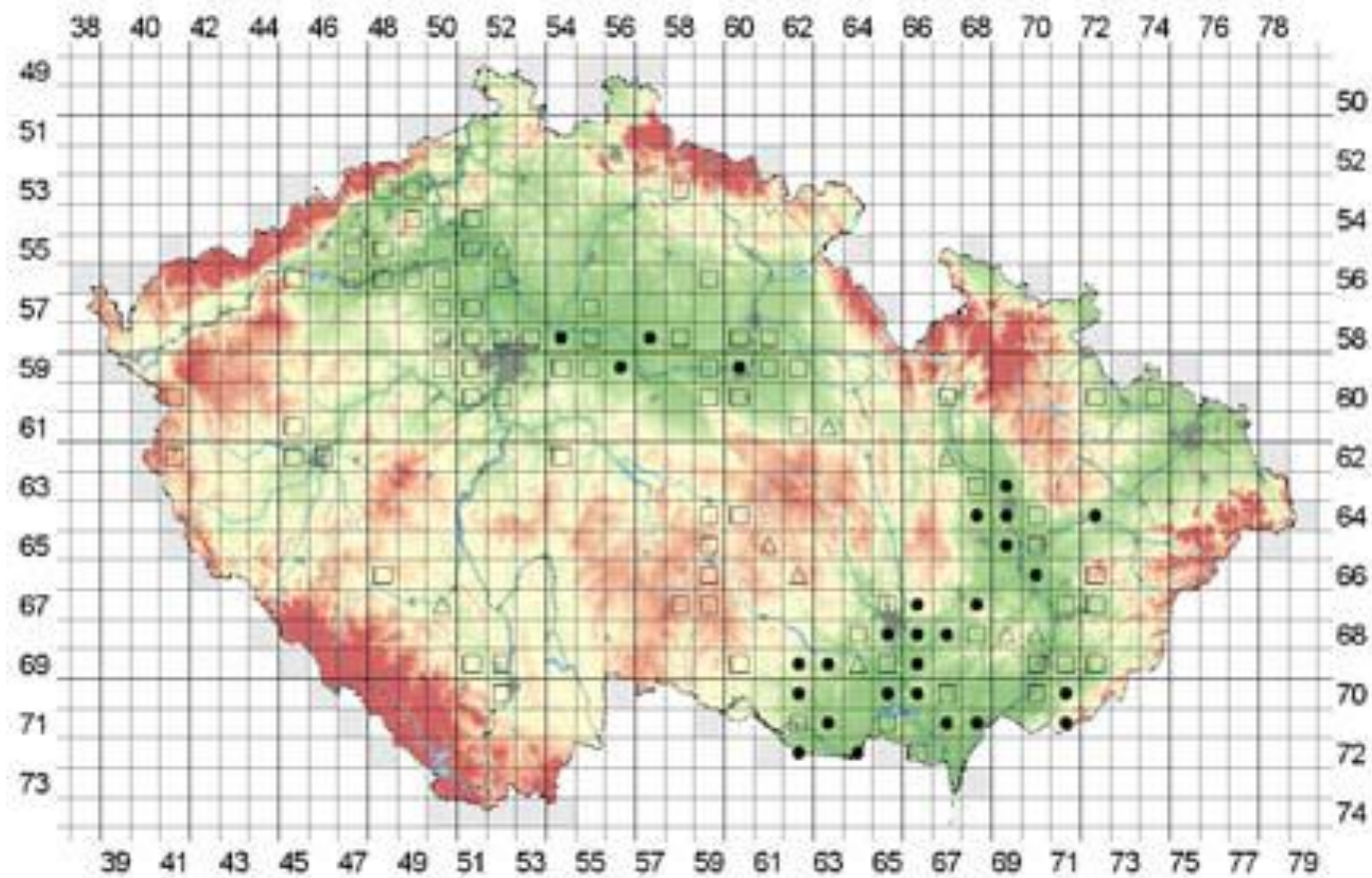
Tchoř tmavý (*Mustela putorius*) je západopalearktický zoogeografický prvek. Obývá především zónu listnatých lesů a po rozvolnění tajgy (zemědělství, lidská sídla) pronikl i tam. Chybí v tundře, ve stepích JV Evropy a na Kavkaze. V ČR žije mimo horské oblasti všude. Živí se nejrůznějšími drobnými obratlovci, často loví žáby. V minulosti škodil na venkově predací drůbeže a králíků, v současné době ze synantropního prostředí ustupuje.

Mustela eversmanni (tchoř stepní) - mix tmavohnědých a žlutavých chlupů, žádné světlé skvrny na hrdle nebo na břiše. Ocas je na bázi (asi 1/3 celkové délky) světlý, zbytek je tmavohnědý. Celkové zbarvení těla je u obou druhů tchořů dosti variabilní, zatímco zbarvení ocasu je stabilním určovacím znakem.

Hlavní část areálu rozšíření tchoře stepního (*Mustela eversmannii*) leží v stepích a polopouštích Střední Asie, Mongolska a Číny. Do Evropy proniká z východu a obývá zde stepní oblasti nebo zemědělskou krajinu, pokud tam žijí sysli, kteří jsou jeho hlavní potravou. Jeho rozšíření ve střední Evropě se proto v historické době vždy krylo s rozšířením sysla obecného. Po jeho ústupu v polovině 20. stol. mizí i tchoř stepní. Rozšíření v ČR: prázdné čtverce léta 1951 – 2000, plné kroužky po r. 2000. V Čechách se zdálo, že vymizel již někdy během 80-tých let 20 stol., od r. 2006 je ale znovu sporadicky nacházen v Polabí.

Vormela peregusna (tchořík skvrnitý) – je menší než oba druhy našich tchořů (váha jen cca 400 – 700 g).

Tchořík skvrnitý (*Vormela peregusna*) je rozšířen především ve stepích a polopouštích Asie (Čína, Mongolsko, Střední Asie, Blízký Východ). Do Evropy pronikl dvěma proudy: podél Kaspiku do Předkavkazí a dále až do stepí východní Ukrajiny, druhým proudem z Malé Asie na Balkán (tam dosahuje nejdál na sever do rumunské části Dobrudže a do jižního Srbska). Protože jeho hlavní kořisti jsou sysli, projevuje se ústup sysla obecného (*Spermophilus citellus*) na Balkáně také mizením tchoříka skvrnitého.

Martes foina (kuna skalní) a *Martes martes* (kuna lesní)

Bílá, rozvětvená hrudní skvrna, dosahující na báze předních nohou *versus* žlutavá, vzadu zaoblená hrudní skvrna. Tento rozlišovací znak platí pro cca 99 % našich kun (neplatí ale u některých ostrovních populací, např. ve Středomoří).

Kuna skalní (*Martes foina*) obývá téměř celou Evropu (chybí jen na Islandu, Britských ostrovech, na některých ostrovech v Středomoří a v tundře a tajze). Má širokou ekologickou valenci – najdeme ji ve středomořské makchii, listnatých i jehličnatých lesích, v zemědělské krajině a nevyhýbá se ani synantropnímu prostředí. V posledních desetiletích úspěšně kolonizovala i velká města, včetně jejich centrálních partií. V ČR je velmi hojná, mimo přirozenou potravu (ptáci, hlodavci, ovoce) vyhledává nejružnější zbytky v odpadkových koších a kontejnerech.

Kuna lesní (*Martes martes*) je rozšířena téměř v celé Evropě. Obývá zde lesy všech typů (chybí jen na Islandu, na jihu Pyrenejského a Balkánského poloostrova, ve stepních oblastech a v tundře). V ČR je rozšířena téměř na celém území, jen místy chybí v polní krajině, kde je málo lesů (Polabí, moravské úvaly). Na rozdíl od kuny skalní nevyhledává synantropní prostředí a větším městům se vyhýbá.

Martes zibellina (sobol) – podobá se kuně lesní, ale má jen nevýraznou hrudní skvrnu. Obývá asijskou tajgu, od Uralu až po Japonsko. Do Evropy zasahuje jen v západním podhůří Uralu. V posledních staletích byl intenzivně loven pro kožešinu a proto je jeho areál rozšíření již jen fragmentární.

Gulo gulo (rosomák) - největší lasicovitá šelma (váha 15 – 25 kg).
Došlapuje na celé chodidlo, což mu umožňuje rychlý pohyb i v hlubokém sněhu. Proto dokáže v zimě ulovit i tak velkou kořist jako je sob.

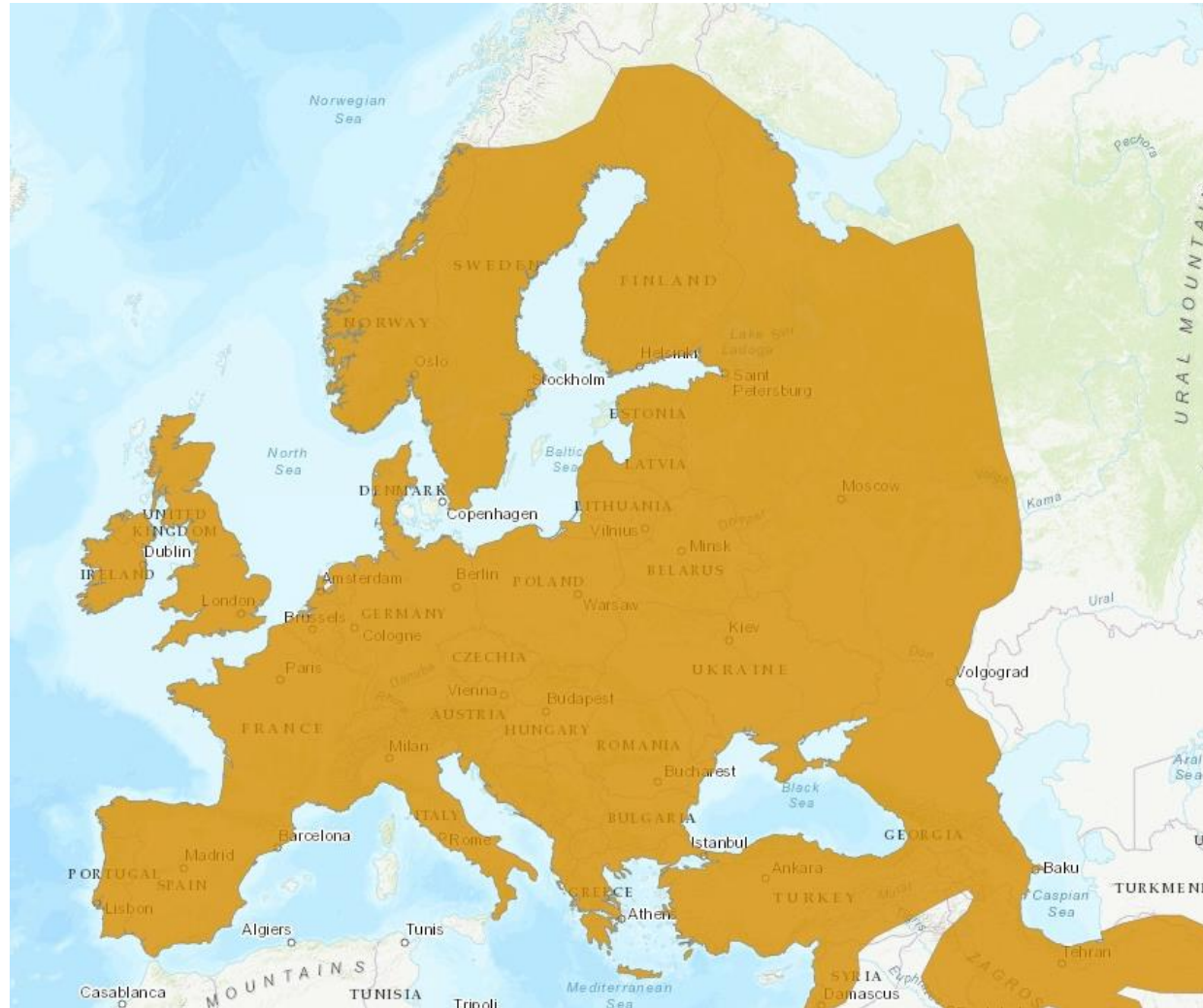
Rosomák (*Gulo gulo*) obývá tajgu a tundru v Evropě, Asii i Severní Americe. Má rozsáhlý areál rozšíření, avšak jeho populace jsou velmi řídké a na mnoha místech (především ve Skandinávii) je pokládán za ohrožený druh.

Meles meles (jezevec lesní) – pomocí molekulární genetiky bylo před několika lety zjištěno, že se jedná o 3 druhy. V Evropě se vyskytují dva původní (*Meles meles* a *M. leucurus*), rozdíly mezi nimi jsou malé, jedná se především o zbarvení hlavy.

Rozšíření jezevce lesního (*Meles meles*) – obývá téměř celou Evropu mimo pásmo tundry a některé ostrovy ve Středomoří. Východní hranici tvoří řeka Volha. V ČR se vyskytuje na celém území. Je to všežravec, velkou část jeho potravy tvoří žížaly. Zimu přespává.

Meles leucurus je rozšířen východně od Volhy, přes Ural a Sibiř až na Dálný Východ.

- ***Meles canescens*** – nedávno odlišený druh jezevce, který obývá Irán, Zakavkazí a Malou Asii. Žije také na Rhodosu a Krétě, avšak původ populací na těchto řeckých ostrovech je nejasný (introdukce ?).
- Do Evropy může zasahovat také v oblasti Kavkazu, ale tam je severní hranice jeho rozšíření zatím nejasná (parapatrický výskyt s *M. meles* ?).

Lutra lutra (vydra říční) – je přizpůsobena pohybu ve vodě (má mezi prsty plovací blány, krátkou a hustou srst, kuželovitý ocas).

Vydra říční (*Lutra lutra*) obývá téměř celou Evropu. Její absence v nejhustěji obývané části západní Evropy (od Holandska přes východ Francie a západ Německa až do Itálie) zřejmě není absolutní, ale vyskytují se zde nevelké lokální populace. Jde o důsledek jejího pronásledování během 19. a první poloviny 20. stol. Podobně tomu bylo i v ČR a proto ještě v 60-tých letech 20. stol. obývala jen některé části jižních Čech. K výraznějšímu rozšíření došlo až začátkem 21. stol. a dnes se v ČR kolem vod vyskytuje prakticky na celém území. Diorama připravené v r. 1891 rybářským spolkem z Loun sestavené z 51 lebek vyder je dostatečně výmluvné.

Fig. 3. An exhibition promoting the extermination of otters was installed at the Jubilee Exhibition in Prague in 1891. According to ANDĚRA & KOKES (1994), it was at the initiative of the Fishermen's Association in

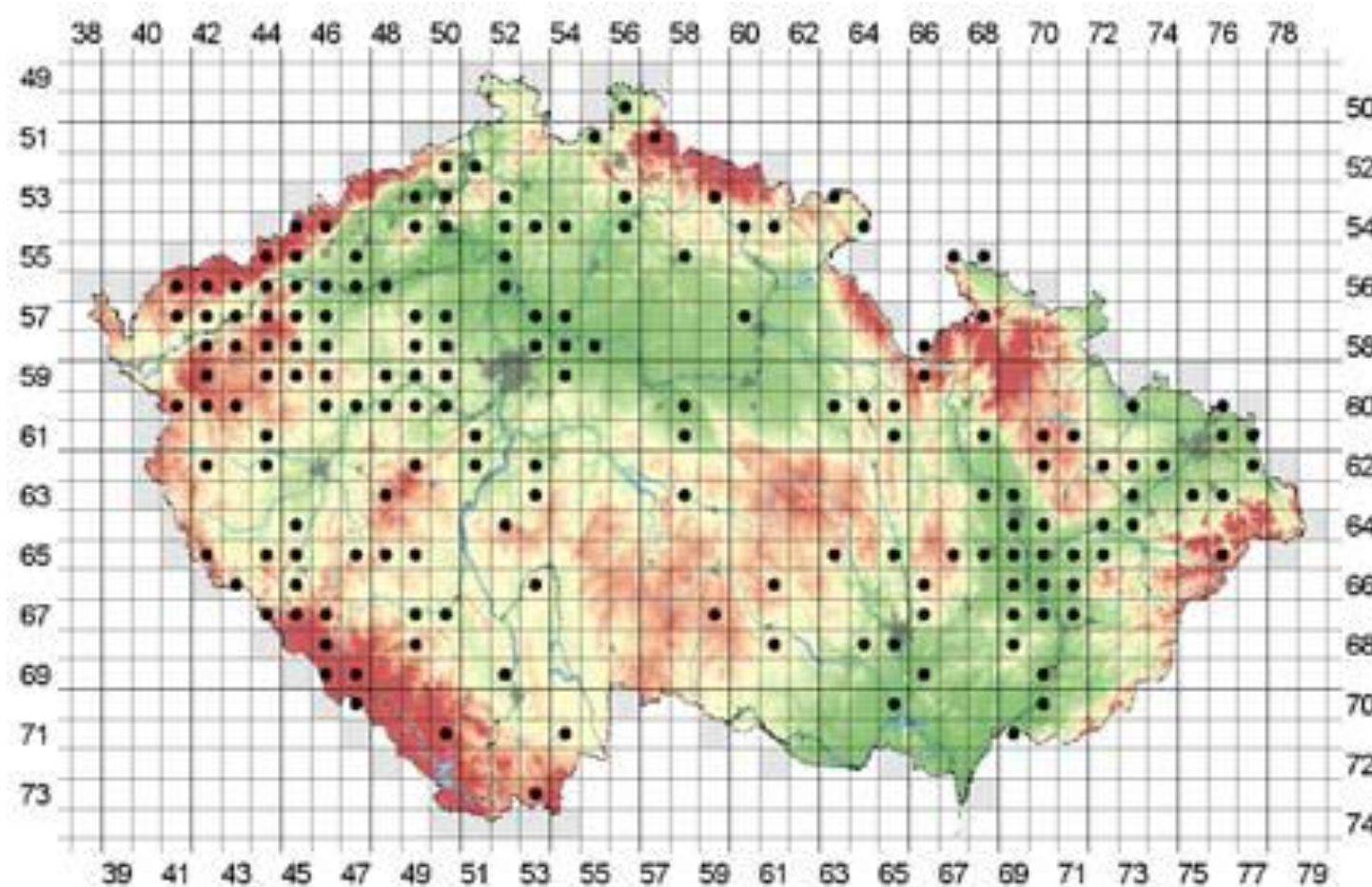
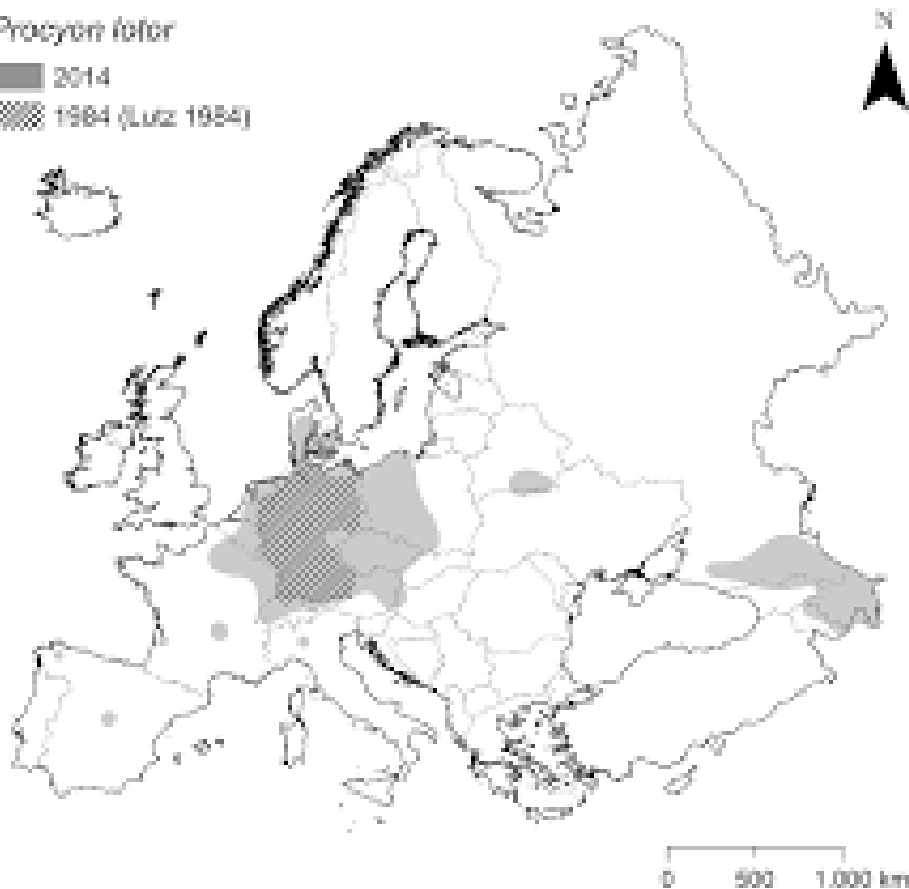
Procyonidae (medvídkovití)

Procyon lotor (medvídek mýval) – původem ze Severní a Střední Ameriky, v 30-tých letech 20. stol. vysazen v Německu. Váží cca 7 – 10 kg, dobře šplhá i plave, je všežravý. Během zimy občas upadá do několikadenní strnulosti. Je velmi přizpůsobivý a bez problémů se pohybuje v synantropním prostředí. Způsobuje velké škody na evropské fauně, která na takového predátora není zvyklá (hlavně ptáci, ale i drobní savci a obojživelníci).

Medvídek mýval (*Procyon lotor*) – po vysazení kolem r. 1930 v Německu se tam rychle rozšířil a pronikl i do SV Francie a na západ Rakouska. Na naše území se ale dostával jen ojediněle, zřejmě proto, že pohraniční hory (Šumava, Český les, Krušné hory) pro něj tehdy představovaly obtížně překročitelnou bariéru. Avšak na přelomu tisíciletí se náhle rozšířil na jižní Moravě (zřejmě migrace z Rakouska) a v severozápadních Čechách (zřejmě průnik přes Krušné hory). V současné době jej lze zastihnout v nižších a středních polohách prakticky na celém území ČR.

Procyon lotor
■ 2014
▨ 1984 (Lutz 1984)

Odobenidae – mrožovití

Jediným recentní druhem je mrož (*Odobenus rosmarus*), který obývá pobřeží Severního ledového oceánu. Na evropské pevnině se pravidelně objevuje jen na některých ostrovech: Špicberky, Země Františka Josefa, Jan Mayen a Novaja Zemlja. Samci váží až 2500 kg, samice až 800 kg.

Phocidae (tuleňovití) – celosvětově 19 druhů, v Evropě 8 druhů
Monachus monachus (tuleň středomořský) – jeden z nejohroženějších ploutvonožců. Ve východním Středomoří žije cca 200 jedinců, další populace je v Atlantiku (Kanárské ostrovy, Madeira, pobřeží Maroka a Mauretánie) – celkem cca 200 jedinců. Mláďata se dnes rodí převážně v podmořských jeskyních, protože pláže obsadili turisté. Na obrázku je samice, samec je tmavohnědý, délka cca 3 m.

Další druhy tuleňovitých obývajících Evropu:

- *Phoca vitulina* (tuleň obecný) – od kanálu La Manche na sever obývá celé evropské pobřeží, je i na Baltu.
- *Phoca hispida* (tuleň kroužkovaný) – obývá jen nejsevernější pobřeží Evropy a ostrovy v Severním ledovém oceánu, izolovaná populace žije na Baltu a v Ladožském jezeře.
- *Phoca caspica* (tuleň kaspický) – endemit Kaspického jezera.
- *Halichoreus grypus* (tuleň kuželozubý) – od kanálu La Manche na sever obývá celé evropské pobřeží až po poloostrov Kola, je i na Baltu.
- *Pagophilus groelandicus* (tuleň grónský) – v Evropě obývá celé pobřeží od severu Norska na východ (+ Island, Jan Mayen, Špicberky, Novaja Zemlja).
- *Cystophora cristata* (čepcol hřebenatý) – vyskytuje se daleko na severu (okolí Islandu, Jan Mayen).
- *Erignathus barbatus* (tuleň vousatý) – žije daleko na severu (Špicberky, Novaja Zemlja).